

ТРАНСФАРМАЦЫЯ ВЫКЛАДЧЫЦКАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ У ЭПОХУ ЛІЧБАВІЗАЦЫІ

М. І. Крыцук-Тарасаў

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,

пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь, e-mail: nikita_kritsuk@mail.com

У артыкуле разглядаюцца два аспекты трансфармацый у сферы выкладання замежных моў у эпоху лічбавізацыі: выкладчыцкага кампанента і тэхнічнай аснасткі адукацыйнага працэсу. Тэхнічныя магчымасці выкладання былі разгледжаны ў разрэзе багацця практычнага матэрыялу і той ролі, якую мусіць адыгрываць выкладчык у новых умовах. Дзейнасць выкладчыка была асэнсавана ў аспекце міжасобавай камунікацыі «выкладчык-студэнты», а таксама ў аспекце акадэмічнага навучання. Адзначаюцца спецыфічныя псіхаэмацыйныя адрозненні студэнтаў у эпоху лічбавізацыі. Падкрэсліваецца важнасць стварэння «інтэлектуальнага стрэсу» без пераходу яго ў «інтэлектуальны спазм», а таксама прымянення гульнявой дзейнасці і гульнявых элементаў. Педагагічныя гібкасць і цягнёмасць вылучаюцца як прынцыповае вылучаецца патрабаванне да выкладчыка.

Ключавыя словы: *кліпавая культура; праверка-бліцкрыг; інтэлектуальны стрэс; вучэбны матэрыял; гульнявая дзейнасць; педагагічная гібкасць; педагагічная цягнёмасць.*

TRANSFORMATION OF TEACHING COMPETENCE IN THE ERA OF DIGITALIZATION

M. I. Krytsuk-Tarasau

Belarus State University,

Niezaliežnasci Avenue, 4, 220030, Minsk, Belarus,

e-mail: nikita_kritsuk@mail.com

The article examines two aspects of transformations in the field of teaching of foreign languages in the era of digitalization: the teaching component and the technical equipment of the educational process. The technical capacities of teaching were examined in terms of the abundance of practical material and the role that the teacher must play in the new conditions. The activity of the teacher was conceptualized in the aspect of interpersonal communication «teacher-students», as well as in the aspect of academic learning. Specific psycho-emotional differences of students in the era of digitalization are noted. The importance of creating «intellectual stress» without turning it into «intellectual spasm» is emphasized, as well as the use of game activities and game elements. Pedagogical flexibility and tolerance are highlighted as a fundamental requirement for a teacher.

Keywords: *clip culture; test-blitzkrieg; intellectual stress; educational material; game activity; pedagogical flexibility; pedagogical tolerance.*

Пры размове аб эпасе лічбавізацыі і адпаведным яе ўплыве на працэс адукацыі, як правіла, найперш згадваецца трансфармацыя тэхналагічных аспектаў выкладання. І гэта ў значнай ступені мэтазгодна: тэхналагічнае развіццё абумоўлівае тэхнічную базу ў карыстанні выкладчыка. Прынамсі, першае ў тэорыі можа ўзбагачаць магчымасці другога. Разам з тым з-пад поля ўвагі выпадае трансфармацыя самога выкладчыка, які па-ранейшаму застаецца ключавым медыятарам паміж студэнтам з аднаго боку і сферай ведаў, уменняў і навыкаў — з іншага. У дадзеным артыкуле сцісла пераасэнсоўваюцца два аспекты вывучэння замежных моў у ВНУ: выкладчыцкі кампанент — у першую чаргу — і дадаткова — тэхнічная аснастка адукацыйнага працэсу.

Паводле артыкула 17 Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адукацыі, «Адукацыя можа быць атрымана ў дзённай, завочнай формах атрымання адукацыі і ў форме сашукальніцтва» [1]. Нягледзячы на адсутнасць такой формы, як анлайн-адукацыя, пандэмія каронавіруса выклікала неабходнасць прымянення элементаў анлайн-навучання. На вялікі жаль, пры актуальнай тэхналагічнай базе ў Беларусі верагоднае ўкараненне анлайн-адукацыі ў ВНУ як формы не ўяўляецца эфектыўным. Пры гэтым асабліваю цяжкасць выклікае рэалізацыя анлайн-навучання на пачатковым узроўні, калі студэнты яшчэ не засвоілі замежную мову ў ступені, дастатковай для самастойнага выканання пэўных заданняў. У падобным выпадку ключавым адукацыйным звяном па-ранейшаму застаецца выкладчык.

Больш за тое, на нашу думку, акадэмічнае вывучэнне замежнай мовы на пачатковым узроўні павінна заставацца ў нейкай ступені традыцыйным, і ў першую чаргу — аўдыторным. Напрыклад, прымяненне заданняў з варыянтамі адказаў апырэры з'яўляецца абсурдным, асабліва пры вывучэнні замежнай мовы. Калі праводзіць паралелі паміж рэаліямі жыцця і ўніверсітэцкім экзаменам, жыццё патрабуе адказаў, цалкам сфармуляваных экзаменуемым. Варыянты адказаў ствараем мы самі. Менавіта гэты падыход павінны быць фундаментальным пры навучанні ў агульным і пры вывучэнні замежных моў — у прыватнасці. Любыя заданні, што прадугледжваюць варыянты адказаў, могуць выкарыстоўвацца ў мэтах разрадкі, але ніяк не для замацавання ці праверкі пройдзенага матэрыялу. Незалежна ад таго, пры дапамозе якіх «перадавых» ці «інтэрактыўных» сродкаў гэтыя заданні былі створаны. Інакш кажучы, нельга дапускаць падмены паняццяў: «прагрэсіўны» не заўсёды раўно «эфектыўны».

Разам з тым лічбавізацыя і інфарматызацыя ўзбройваюць выкладчыка замежнай мовы агромністым арсеналам вучэбнага матэрыялу. Гэты матэрыял адрозніваецца паводле рэцэптыўнага ўспрымання (аўдыё- і відэазапісы, пісьмовыя тэксты), стылістычнага афармлення (дзяржаўныя зводкі, выпускі навін, інструкцыі па эксплуатацыі, разнастайныя блогі, інш.), мэтавай аўдыторыі (полаўзроставая дыверсіфікацыя, грамадзянства, этнакультурная прыналежнасць, неакрэсленасць аўдыторыі і г. д.). Спіс магчыма працягваць бясконца. Тое, што выходзіць на першы план — гэта не прадастаўленне выкладчыкам ці ў падручніках практычнага матэрыялу, а дакладнае тлумачэнне пэўных маўленчых заканамернасцяў. Іх разумовае абгульненне і апісанне. І нават тэарэтычнае тлумачэнне магчыма знайсці ў адкрытых інтэрнэт-рэсурсах.

Такім чынам, па-першае, акадэмічныя патрабаванні выкладчыка мусяць быць набліжаны да запытаў «рэальнага жыцця». Па-другое, калі размова ідзе пра непачатковы ўзровень адукацыі, у выкладчыка павінны быць якасныя вучэбныя матэрыялы і план. Але, на нашу думку, вучэбны план па меры ўдасканалення студэнтамі сваіх моўных і маўленчых навыкаў павінны насіць усё больш арыенцірованы, а не пастулюючы характар. Па-трэцяе, адзін з найбольш ключавых аспектаў выкладчыцкай дзейнасці мусіць вывучэнне са студэнтамі таго, як шукаць неабходную інфармацыю і правільна яе асэнсоўваць. Напрыклад, «гугл перакладчык» таксама добры інструмент, але тады, калі ім правільна карыстацца, а не бездумна капіраваць рэзультат машыннага перакладу.

Але нават больш важнай з'яўляецца неабходнасць «трансфармацыі выкладчыка»: у цяперашніх рэаліях працэс дарослення і сталення дзяцей мае спецыфіку, абумоўленую лічбавізацыяй, інфарматызацыяй і іншымі чыннікамі. Чыннікамі, колькасна і якасна беспрэцэдэнтнымі. І гэта паўплывае на псіхэмацыйныя рэаліі і жыццёвыя ўстаноўкі, з якімі былыя вучні школ, праходзячы этап паступлення, прыходзяць ва ўніверсітэт. У далейшым падобная тэндэнцыя будзе толькі ўзмацняцца.

«У другой палове XX ст. Элвін Тофлер у кнізе «Трэцяя хваля» вызначае культуру інфармацыйнага грамадства як кліпавую... Пад кліпавай культурай падразумяваецца культура тэхналагічна развітых рэгіёнаў свету, у якіх сродкі масавай інфармацыі шмат у чым вызначаюць існаванне суб'ектаў культуры і, самае галоўнае,

зв'язанія з імі спосабы рэпрэзентацыі інфармацыйнага кантэнту ў медыя. Суцэльнасць культурнай рэчаіснасці інфармацыйнага грамадства аказваецца магчымай толькі ў рэзультате бесперастаннай працы суб'екта культуры па збіранні і сістэматызацыі аграмінстай колькасці незвязанай і супярэчлівай адна адной «расплыўчатай» мазаічнай інфармацыі, якая транслюецца са сродкаў масавай інфармацыі ў выглядзе ўсечаных, нарэзаных на кавалкі і фрагменты аўдыёвізуальных вобразаў» [2, с. 97—98].

Да ўсяго гэтага падключаецца яшчэ адна тэндэнцыя: дзеці і падлеткі ў працэсе дарослення і сталення аказваюцца ў большай ступені прадастаўленыя самі сабе. Роля ж «аўтарытэтаў» — бацькоў, старэйшых і г. д. — адыгрывае меншую ролю, асабліва ў жыцці маладога пакалення. Калі дваццаць і болей гадоў назад пабочныя людзі першага і другога пакаленняў (бабулі, дзядулі і бацькі адпаведна) маглі зрабіць заўвагу за выкарыстанне ненарматыўнай лексікі альбо непрыстойных паводзінаў, у нашы дні падобныя заўвагі хутчэй будуць выключэннем чым правілам. І гэта немінуча паўплывае на ўспрыманне выкладчыка студэнтамі. А значыць, вымагае ўнясення адпаведных карэктыў у стыль выкладання.

Нарэшце, трэцяй тэндэнцыяй, абумоўленай тэхнічным прагрэсам, з'яўляецца павелічэнне ўзросту дарослення. Гэта не значыць, што цяперашнія студэнты адстаюць у інтэлектуальным ці якім-кольвечы іншым плане ад сваіх аднагодак, напрыклад, 50 гадоў таму. Гэта значыць, што для павышэння эфектыўнасці навучальнага працэсу студэнтаў нярэдка неабходна матываваць і натхняць у большай ступені, чым было дастаткова раней.

Такім чынам, на думку аўтара, вышэйабазначаныя тэндэнцыі вымагаюць наступных перамен у выкладчыцкай стратэгіі і тактыцы.

1. Вобраз выкладчыцка-студэнцкіх адносінаў павінны змяшчацца з восі бацькоўска-дзіцячых у бок камунікацыі «старэйшае дзіцё — малодшыя дзеці». Гэта не значыць, умоўна кажучы, што студэнты маюць права звяртацца да выкладчыка на «ты». Гэта значыць выбудаванне такой камунікацыі, пры якой студэнты змогуць адчуваць сябе больш распаволена псіхалагічна, і адпаведна будуць засвойваць матэрыял не праз страх да выкладчыка, а праз прыхільнасць да яго. Пакаранне за незасвоены матэрыял не павінна выходзіць за рамкі акадэмічнага ўздзеяння і «развагі». Тлумачэння «Что такое // хорошо // и что такое // плохо?» [3].

Старэйшы брат таксама можа быць строгі, але псіхалагічны ціск, на думку аўтара — гэта непедагагічна. Выкладчык, які пры наяўнасці (!) адекватных умоў для паўнаўтаснага навучальнага працэсу не можа натхніць студэнтаў без аказання псіхалагічнага ўплыву, а тым болей без псіхалагічнага ціску, мусіць задумацца наконт сваёй прафпрыдатнасці.

2. Выкладанне мусіць уключаць «праверку-бліцкрыг» пройдзенага матэрыялу. Кліпавасць культуры і дасягальнасць інфармацыі ў паўсядзённым жыцці можа выклікаць «растрэніроўванне» мышцы памяці, а часам прыводзіць да яе атрафіравання. Праз гэта неабходна быць гатовымі да таго, што, верагодна, пэўную інфармацыю давядзецца паўтараць вельмі шмат разоў. Прычым паўтарэнне не павінна насіць запланаваны характар, але мусіць быць рэгулярным. Тут можна правесці паралель з тыповымі эпigonскімі гісторыямі ў інстаграме, якія, нягледзячы на іх поўную тыповасць, частотна могуць выклікаць прыкладна тыя самыя эмацыйныя рэакцыі.

3. Студэнтаў неабходна «кідаць у мора мовы». З першых заняткаў студэнты павінны чуць і бачыць замежную мову. У ідэале студэнтаў неабходна ставіць ва ўмовы, пры якіх яны будуць вымушаны вучыцца працаваць з кантэкстам і разумець тое, чаго ад іх жадаюць на іншай мове яшчэ да таго, як яны пачынаюць нешта вучыць. Інакш кажучы, насуперак мяккасці міжасобаснай камунікацыі, працэс непасрэднага вывучання мусіць выклікаць «інтэлектуальны стрэс». «Стрэс — стан арганізма, які характарызуецца эмацыйным і фізічным напружаннем, выкліканым уздзеяннем розных неспрыяльных чыннікаў. Паняцце стрэс падразумявае сітуацыю, якая выклікае патрэбнасць у адаптацыі арганізма» [4]. У нашым выпадку замяняем «эмацыйны і фізічны» на «інтэлектуальны», а «адаптацыю арганізма» на «адаптацыю інтэлекта». Пры гэтым пажадана ўхіляцца «інтэлектуальнага спазму». «Спазм — міжвольнае танічае скарачэнне папярэчнапаласатых і гладкіх мышц» [5]. У нашых рэаліях замяняем «скарачэнне папярэчнапаласатых і гладкіх мышц» на «ператамленне мозга».

4. Укараненне элементаў гульні. «Гульня («гульнявая дзейнасць») — інстынктыўны спосаб атрымання і развіцця навыкаў людзьмі і жывёламі ў момант адсутнасці непасрэднай пагрозы для жыцця. Характарызуецца тэндэнцыяй да паўтарэння і напрацоўкі жыццёва неабходных рэфлексаў» [6]. Гэта не зна-

чыць, што ў гульні няма строгіх правіл. Напрыклад, бяздумане капіраванне перакладаў з «гугл перакладчыка» абазначае, што адзнака за работу будзе імкнуцца да нуля. Спісванне на экзамене прыводзіць да пераздачы. Недастатковая кампетэнцыя і адсутнасць мінімальных ведаў і навыкаў — дыскваліфікацыя. Але ў той самы час знайсці ключавыя элементы ў тэксце любога фармату ці зразумець яго сэнс — гэта квэст. Выканаць заданне з зорачкай — плюс бал. Прычым сама атмасфера гульні (навукальная атмасфера пры ўмове «адсутнасці непасрэднай пагрозы для жыцця») ствараецца не вербальным пастуляваннем, а ўмерана распаволенай міжасобавай камунікацыйнай паміж выкладчыкам і студэнтамі і адназначнымі, агучанымі крытэрыямі ацэньвання.

Да ўсяго вышэй апісанага, на думку аўтара, важна дадаць яшчэ два моманты — момант педагагічнай гібкасці і цягнёнасці. Першы абумоўлены непарадкавальнасцю псіхаэмацыйных устаноўак студэнтаў: па меры інтэнсіфікацыі тэхналагічнага прагрэсу (у т. л. інфарматызацыі) павялічваецца ступень і фрагментарнасць патэнцыйных глыбінных адрозненняў асоб пры іх паверхневым падабенстве. Другі момант — гэта комплекс «амбітных бацькоў»: задача навучання не ў тым, каб студэнты вучыліся так, як вучылі нас, і былі такімі, якімі былі мы. Задача ў тым, каб працэс вывучэння замежнай мовы быў эфектыўны. А значыць, выкладчыцкая ўстаноўка павінна заключацца не ў тым, каб усе былі як адзін, а ў тым, каб усе былі разам, але кожны — па-свойму.

БІБЛІАГРАФІЧНЫ СПІС

1. Кодекс Рэспублікі Беларусь аб адукацыі ад 13 студзеня 2011 г. № 243-З: прыняты Палатой прадстаўніц 2 лістапада 2010 г., адобраны Саветам Рэсп. 22 лістапада 2010 г.: тэкст па сост. на 01.09.2022 г. [Электронны рэсурс] // Нацыянальна-прававой Інтэрнэт-партал Рэспублікі Беларусь. — Рэжым доступу: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk1100243>. — Дата доступу: 09.09.2022
2. Романов, Н. А. Клиповая культура в современном медиапространстве / Н. А. Романов // Человек. Культура. Образование. — 2017. — № 3 (25). — С. 97—106.
3. Маяковский, В. Что такое хорошо и что такое плохо? / В. Маяковский [Электронны рэсурс] // Поэтические сборники. — Рэжым доступу: <https://www.stihi-rus.ru/1/Mayakovskiy/67.htm>. — Дата доступу: 09.09.2022
4. Что такое стресс? [Электронны рэсурс] // Министерство здравоохранения Ульяновской области. — Рэжым доступу: <http://surl.li/cygrzn>. — Дата доступу: 09.09.2022.
5. Спазм [Электронны рэсурс] // Большая медицинская энциклопедия. — издание третье, онлайн версия. — Рэжым доступу: <https://bm.epr/index.php/%D0%A1%D0%9F%D0%90%D0%97%D0%9C>. — Дата доступу: 09.09.2022
6. Игра [Электронны рэсурс] // Википедия — свободная энциклопедия. — Рэжым доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%B3%D1%80%D0%B0>. — Дата доступу: 09.09.2022.